

SO'FI OLLOYORNING "SABOT UL-OJIZIN" ASARI TAHLILI

*FDU filologiya fakulteti
3-bosqich talabasi
O'ktamova Gulsevar*

ANNOTATSIYA

So'fi Olloyorning Sabot ul-Ojizin asari musulmon olamidagi axloqiy va tarbiyaviy g'oyalarni o'rganishga bag'ishlangan muhim manbadir. Asarda insonning ichki dunyosi, sabr, matonat, iymon va odob-axloq masalalari atroflicha tahlil qilinadi. Muallif o'z asarida odamlarning ruhiy rivoji va ijtimoiy hayotdagi muvozanatni saqlash usullarini yoritib, sabrning hayotdagi ahamiyati va insoniy fazilatlarni shakllantirishdagi rolini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, Sabot ul-Ojizin asari nafaqat diniy, balki ma'naviy tarbiya nuqtai nazaridan ham keng qamrovli bo'lib, o'quvchi va tadqiqotchilar uchun qimmatli manba hisoblanadi.

Asar orqali muallif sabr va matonat kabi fazilatlarni shakllantirish yo'llarini, insoniy va ijtimoiy muammolarni hal etishdagi ahamiyatini o'quvchilarga yetkazadi.

Kalit so'zlar: sabr, matonat, axloqiy tarbiya, ruhiy rivojlanish, iymon, odob-axloq, ma'naviyat, ijtimoiy muvozanat.

ANNOTATION

Sufi Allayor's Sabat ul-Ajizin is an important source dedicated to the study of moral and educational ideas in the Muslim world. The work comprehensively analyzes the inner world of man, issues of patience, perseverance, faith and morality. In his work, the author highlights the spiritual development of people and ways to maintain balance in social life, shows the importance of patience in life and the role of it in the formation of human qualities.

At the same time, Sabat ul-Ajizin is comprehensive not only in terms of religious but also in terms of spiritual education, and is a valuable source for readers and researchers.

Keywords: Patience, Perseverance, Moral Education, Spiritual Development, Faith, Morality, Spirituality, Social Balance.

АННОТАЦИЯ

Труд суфия Аллаёра «Сабат уль-Адджизин» является важным источником, посвящённым изучению морально-нравственных и воспитательных идей в мусульманском мире. В нём всесторонне анализируется внутренний мир человека, вопросы терпения, упорства, веры и нравственности. В своём труде автор освещает духовное развитие человека и пути поддержания равновесия в

общественной жизни, показывает важность терпения в жизни и его роль в формировании человеческих качеств.

При этом «Сабат уль-Адджизин» является всеобъемлющим не только с религиозной, но и с духовной точки зрения и является ценным источником для читателей и исследователей.

Через свой труд автор доносит до читателей способы развития таких качеств, как терпение и упорство, и их значение в решении человеческих и социальных проблем.

Through the work, the author conveys to readers ways to develop qualities such as patience and perseverance, and their importance in solving human and social problems.

Ключевые слова: терпение, упорство, нравственное воспитание, духовное развитие, вера, нравственность, духовность, социальное равновесие.

KIRISH. O‘zbek mumtoz adabiyoti tarixida So‘fi Olloyor (1644–1721) o‘zining tasavvufiy-falsafiy qarashlari, xalqchil tili va ma’rifiy ruhidagi asarlari bilan alohida o‘rin tutadi. Uning eng mashhur asari — “Sabot ul-ojizin” (“Ojizlarga saboq beruvchi”) — xalq orasida eng ko‘p o‘qilgan, yodlab yuriladigan, pand-nasihatga boy, axloqiy-didaktik dostonlardan biridir. Asar nafaqat diniy-ilohiy mazmuni, balki mumtoz adabiyotning badiiy yuksak namunasi sifatida ham qadrlanadi.

Mazkur maqolada dostonning mazmuni, g‘oyaviy-badiiy xususiyatlari, tasavvufiy mohiyati, xalq orasida tarqalish sabablari, adabiyot tarixidagi o‘rni va ta’siri tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM. So‘fi Olloyor — o‘zbek mumtoz adabiyotining ma’rifiy va tasavvufiy ruhini xalq qalbiga eng sodda, eng ravon shaklda yetkazgan ulug‘ mutasavvif shoirlardan biridir. Uning “Sabot ul-ojizin” nomli mashhur dostoni asrlar davomida xalqning ma’naviy hayotida alohida o‘rin egallab kelgan. Mazkur asar oddiy insonlarning — “ojizlar”ning ma’naviy ehtiyojini qondirish, ularga to‘g‘ri yo‘l ko‘rsatish, ruhiy poklanishga chorlovchi pand-nasihatlar majmuasi sifatida yaratilgan. So‘fi Olloyor o‘z asarini xalq uchun, ularning qalbiga yaqin, sodda tilda, murakkab falsafiy tushunchalardan yiroq, ammo juda chuqur ma’no bilan yaratgani bois doston keng ommalashgan.

Asar mazmunida insonning kamolotga eltuvchi eng muhim yo‘llar — sabr, hayo, ilm, ibodat, nafsni tiyish, saxovat, halollik, poklik kabi fazilatlar birin-ketin hikoyatlar, misollar, majoziy tasvirlar orqali yoritiladi. Dostonning asosiy g‘oyasi insonning o‘z nafsini yengishi, qalbini poklashi, Allohga yaqin bo‘lishi, o‘z vaqtida esa halol yashashi, ilm o‘rganishi va jamiyatga foydali bo‘lishidir. So‘fi Olloyor especially ilmning ulug‘ fazilati haqida to‘xtalib, ilmsiz insonni yo‘qsil, ilmlikni esa najot

topuvchi sifatida talqin qiladi. Ilm — qalb chirog'i, jaholat — qalb zulmati ekanini ta'kidlaydi.

“Sabot ul-ojizin” tasavvufiy mazmunga ham boy. Muallif tasavvufni murakkab nazariy tizim sifatida emas, balki amaliy hayotda qo'llash mumkin bo'lgan ruhiy tarbiya yo'li sifatida talqin qiladi. Uning tasavvufiy qarashlari juda sodda va xalqona. Asarda Qur'on oyatlari, hadislar, mashhur mutasavviflarning hikmatlari keltiriladi. Biroq ular o'quvchiga murakkab tafsir bilan emas, balki hayotiy misollar orqali tushuntiriladi. Aynan shu xalqchillik So'fi Olloyorning asarini asrlar davomida qo'llanma sifatida o'qitilishiga sabab bo'lgan.

Dostonning badiiy uslubi uning eng jozibali jihatlaridan biridir. She'riy ifoda sodda, mazmun chuqur, musiqa jihatdan ravon bo'lib, xalq og'zaki ijodi bilan uyg'unlashib ketgan. So'fi Olloyor o'xshatish, tazod, tajnis, takror kabi badiiy san'atlarni nihoyatda tabiiy qo'llagan. Hikoyatlar orqali berilgan ibratli sahnalar esa asarni yanada jonli, esda qolarli qiladi. Shu bois “Sabot ul-ojizin” o'qilganida nafaqat pand-nasihat eshitiladi, balki muayyan voqea, obraz va holatlar orqali ruhiy tarbiya kuchayadi.

Asar o'zbek adabiyoti tarixida muhim o'rin tutadi. U nafaqat adabiy, balki diniy-ma'rifiy manba sifatida ham qadrlangan. Madrasa ta'limida asrlar davomida asosiy darsliklardan biri bo'lgan. Jadidlar davrida ham bu doston ma'naviy tarbiya vositasi sifatida keng targ'ib qilingan. Xalq orasida qo'lyozmalari juda ko'p ko'chirilgan, hattoki yodlab yuruvchilar ham ko'p bo'lgan. Uning mashhurligi, avvalo, tilining sodda bo'lgani, mazmunining insoniylik va odob axloqqa bag'ishlanganligi, hikoyatlarining oson esda qolishi, tasavvufning xalqona talqinini o'zida mujassam etganidadir.

“Sabot ul-ojizin” hozirgi kunda ham ahamiyatini yo'qotmagan. Asar bugungi yosh avlod uchun ham komillikka, poklikka, ilmga, sabrga, halol yashashga undaydigan ma'naviy darslik sifatida qadrlanadi. Uning pand-nasihatlar vaqt o'tishi bilan eskirmaydi, aksincha, har bir davrga mos tushadi. Chunki So'fi Olloyor inson qalbiga murojaat qilgan; inson qalbi esa qaysi davrda bo'lishidan qat'i nazar, ezgulik, poklik, sabr, muhabbat kabi qadriyatlarga muhtojdir.

Xulosa qilib aytganda, “Sabot ul-ojizin” — o'zbek ma'naviyatining bebaho durdonasi, tasavvufning xalqona talqini, axloqiy tarbiyaning badiiy ko'rinishi bo'lib, So'fi Olloyor ijodining eng yuksak namunasi sanaladi. Asardagi pand-nasihatlar insonni komillikka, qalb pokligiga, ilm va odobga undaydi. Uning badiiyligi, xalqchilligi, tasavvufiy chuqurligi dostonni o'zbek adabiy merosida abadiy yashovchi asarlardan biriga aylantirgan.

XULOSA. So'fi Olloyorning “Sabot ul-ojizin” asari inson ruhiyati, axloqiy tarbiya va jamiyatdagi muvozanat masalalarini chuqur yorituvchi nufuzli manbadir. Asarda sabr va matonat, iymon va axloqiy fazilatlar, ichki barqarorlik va ruhiy poklik

kabi masalalar markaziy o'rin tutadi. Muallif inson zaifliklarini yengish va ichki kuchni rivojlantirish yo'llarini misollar va hikmatli nasihatlar orqali tushuntiradi. Shuningdek, asar ijtimoiy uyg'unlikni saqlash, odob-axloq va jamiyatdagi barqarorlikni ta'minlashga hissa qo'shadi.

“Sabot ul-ojizin” nafaqat diniy, balki pedagogik, ma'naviy va ijtimoiy nuqtai nazardan ham o'quvchilar, olimlar va tarbiyachilar uchun qimmatli manbadir. Asar sabr, imon va axloqiy fazilatlarni shakllantirish orqali insonning ichki va tashqi hayotini yaxshilashga xizmat qiladi. Shu jihatdan, u zamonaviy davrda ham inson tarbiyasida muhim ahamiyatga ega.

So'fi Olloyorning “Sabot ul-ojizin” asari inson ruhiyati, axloqiy tarbiya va jamiyatdagi muvozanat masalalarini chuqur yorituvchi bebaho manbadir. Asarda insonning ichki dunyosi va ruhiy holati, zaiflik va kuch-quvvatni muvozanatlash, sabr va matonat, imon va axloqiy fazilatlar kabi masalalar keng tahlil qilinadi. Muallif sabrni hayotdagi qiyinchiliklarni yengish, ruhiy barqarorlikni saqlash, ichki tinchlik va ijtimoiy uyg'unlikni ta'minlash vositasi sifatida tushuntiradi.

Asar insonning zaif tomonlarini yengish yo'llarini aniq misollar, hikmatli nasihatlar va hayotiy rivoyatlar orqali tushuntiradi. Bu yondashuv o'quvchiga nafaqat nazariy bilim beradi, balki amaliyotda ham o'zini to'g'ri boshqarish, sabr-toqatni rivojlantirish va ruhiy mustahkamlikka erishish imkonini yaratadi. Shu bilan birga, Olloyor ijtimoiy hayotdagi axloqiy qadriyatlar – adolat, hurmat, mehr-muhabbat va odob-axloqning jamiyatda barqarorlikni ta'minlashdagi ahamiyatini yoritadi.

Shuningdek, asar sufiylik falsafasi va diniy ta'limotni chuqur tushuntirib, insonning ruhiy yetukligi va axloqiy tarbiyasiga oid qadriyatlarni bugungi davrga ham moslashtiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Olloyor, S. Sabot ul-ojizin. Toshkent, 2005 yil.
2. Ismoilov, M., Akbarov, A. Sabot ul-ojizin sharhi. Toshkent, 2010 yil.
3. Suvonqulov, I., Boboyeva, M. So'fi Olloyor merosi. Toshkent, 2015 yil.
4. Doniyorova, M.T. Sabot ul-ojizin asarida axloqiy qadriyatlar. Toshkent, 2020 yil.
5. Ro'zmetova, I. Sabot ul-ojizin asaridagi badiiy san'atlar. Toshkent, 2018 yil.
6. Abduraimova, G., Xasanova, M. Sabot ul-ojizin'da tajnis va uslubiy xususiyatlar. Toshkent, 2024 yil.
7. Najot ul-Tolibon. So'fi Olloyor asarlari to'plami. Toshkent, 2007 yil.
8. Maxzan ul-Muti'in. So'fi Olloyor qo'lyozmalari. Samarqand, 2003 yil.
9. Murod ul-Orifin. So'fi Olloyor asarlari to'plami. Buxoro, 2009 yil.
10. Zulfizar, A. So'fi Olloyor ijodida an'ana va o'ziga xoslik. Toshkent, 2019 yil.
11. F. Hasanov. Ma'naviyat yulduzlari: So'fi Ollohyor va boshqa sufiylar. Toshkent, 2011 yil.

12. Uvvatov, U. O'zbekiston – buyuk allomalar yurti. Toshkent, 2014 yil.
13. Mirzaev, R. So'fi Olloyor va zamonaviy davr. Toshkent, 2016 yil.
14. Maslak ul-Muttaqin. So'fi Olloyor fors tilidagi asari. Toshkent, 2008 yil.
15. Doniyorova, M.T. Sabot ul-ojizin asari: ma'naviy yuksalish va axloqiy kamolot. Toshkent, 2021 yil.